

A 1557/kultur

Fremlagt af:
Kultur- og
Uddannelsesudvalget

J.nr. 12-00090-2

Udvalgsforslag om sprog og uddannelse i Arktis

1. Udvalgets forslag

Kultur- og Uddannelsesudvalget foreslår, at

Nordisk Råd rekommanderer Nordisk Ministerråd,

at de sprog - grønlandsk i Grønland og samisk i Finland, Norge og Sverige - som den oprindelige befolkning i den nordiske del af Arktis bruger, og som i "Deklaration om nordisk sprogpolitik" (Sprogdeklarationen) er nævnt som Nordens samfunds bærende sprog, i årene 2013-2018 følges op i henhold til Sprogdeklarationens hensigter/intentioner og under hensyntagen til de synspunkter som beskrives i dette forslag

at arbejdet "Assessing, Monitoring, and Promoting Arctic Indigenous Languages" under Arktisk Råd følges og koordineres med de nordiske initiativer, og at det vurderes om, og eventuelt på, hvilken måde de nordiske lande kan iværksætte tiltag, som både understøtter Sprogdeklarationen og eventuelle anbefalinger fra Arktisk Råd

2. Baggrund

Det nordiske samarbejde omkring udvikling af "Deklaration om nordisk sprogpolitik" i 2006 har markeret en form for paradigmeskift med hensyn til synet på de oprindelige folks sprog, der skal anerkendes side om side med de samfunds bærende og nationale sprog.

Den 1. november 2006 vedtog Nordisk Ministerråd "Deklaration om nordisk sprogpolitik" (herefter benævnt Sprogdeklarationen). Embedsmandskomiteén for Uddannelse og Forskning besluttede i 2008, at status for opfølgningen af Sprogdeklarationen gøres hvert andet år (på ulige år). Den første landerapportering blev således fremlagt i 2009 på Nordisk Råds session. Den anden landerapportering blev præsenteret på sessionen i 2011.

Målet med deklARATIONEN er blandt andet, at alle nordboere kan læse og skrive det eller de sprog, som fungerer som samfundsbærende i det område, hvor de bor; at alle nordboere kan kommunikere med hinanden, først og fremmest på et skandinavisk sprog.

Med udtrykket Nordens samfundsbærende sprog menes dansk, finsk, færøsk, grønlandsk, islandsk, norsk, samisk og svensk, mens Nordens statsbærende sprog udelukkende henviser til dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk.

SprogdeklARATIONEN siger desuden *om mangesprogethed og flersprogethed* "at antallet af sprog i de nordiske lande øges, og mange nordboere er i dag flersprogede; først og fremmest de borgere, som har et andet modersmål end landets majoritetssprog. Dette gælder for nordboere med følgende sprog som modersmål f.eks. samisk, kvænsk, meänkieli (tornedalsfinsk), romani og jiddisch samt finsk (i Sverige) og tysk (i Danmark), som alle er lovfæstede minoritetssprog i et eller flere lande i Norden".

Ifølge deklARATIONEN indtager grønlandsk en særstilling. Det er majoritetssproget i Grønland. Grønlandsk bør støttes således, at det fortsat kan fungere som samfundsbærende sprog. Fra juni 2009 er det grønlandske sprog det officielle sprog i Grønland.

SprogdeklARATIONEN medtager således situationen omkring de sprog der tales af få borgere i Norden. Dette betyder, at Norden kan ses som en banebrydende model på det sprogpoltiske område, der kan danne synet på Norden som foregangsregion i globale sammenhænge.

For at kunne sikre, at sprog, der tales af få kan overleve, handler det blandt andet om at kunne anvende de samiske sprog og grønlandsk i alle IKT-sammenhænge. Samiske navne skal kunne skrives korrekt i offentlige registre. Et arbejde der kræver kontinuerlig udvikling og opdatering. At sikre tilgang til ny teknologi, ikke mindst for grønlandsk-sprogede og samisk-sprogede borgere, er af stor betydning både for deltagelse og demokrati i samfundet, og for overlevelse og udvikling af disse sprog. For at sikre uddannelse og bedst mulig samfundsdeltagelse i Arktis bør de nordiske lande således gå forrest ved at samordne og koordinere både analoge og netbaserede initiativer, der varetager disse sprogs interesser og sikrer deres overlevelse.

I denne sammenhæng bør de nordiske regeringer følge op med nye tiltag for at bringe SprogdeklARATIONEN i anvendelse. Blandt andet ved fortsat at anerkende rettighederne til de sprog, der tales af få, og ved at anerkende og sikre disse sprogs muligheder for at åbne op for dialog på tværs af lokalt institutionelle, lokalt lovgivningsmæssige og lokalt akademiske fora til et regionalt Arktisk/Nordisk samarbejde for løsning af de udfordringer, der er forbundet hermed.

Institutioner som Europarådet og FN har i forhold til de samiske sprog og de oprindelige folks rettigheder erklæret, at de nordiske lande er forpligtede under international lov til at styrke de samiske og grønlandske sprog i overensstemmelse med Europarådets og FNs konventioner om minoriteternes beskyttelse.

FNs deklARATION om oprindelige folks rettigheder, *UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, (vedtaget i 2007) fastslår individuelle og kollektive rettigheder for oprindelige folk samt deres ret til kultur, identitet, sprog, ansættelse, sundhed og uddannelse. Den understreger minoriteters ret til at beholde og styrke egne institutioner, herunder kulturer og traditioner. Blandt andet Arktisk Råd og Sametinget er centrale aktører i denne sammenhæng.

Nordisk Råd

A 1557/kultur

Fremlagt af:
Kultur- og
Uddannelsesudvalget

J.nr. 12-00090-2

Arktisk Råds Arbejdsgruppe for Bæredygtig Udvikling (*Sustainable Development Working Group*) gennemførte i 2008 et symposium om de oprindelige folks sprog, ledet af de oprindelige folk selv sammen med nationalstaternes repræsentanter. Symposiumet blev vurderet som meget vellykket. Symposiumet fremsatte forskellige rekommandationer til de oprindelige folk; til nationalstaterne; til regionale organisationer som Arktisk Råd; til Unesco; til forskellige FN organer, såsom FN Permanente Forum for Oprindelige Folk (*UN Permanent Forum of Indigenous Issues*). Tanken om opfølgning af de problemstillinger som symposiumet fremsatte, blev bakket op af Arktisk Råd og er nu et flerårigt projekt under udvikling. Canada og *Inuit Circumpolar Council* er ledende i begyndelsesperioden. Kongeriget Danmark støtter også projektet gennem Oqaasileriffik/Grønlands Sprogsekretariat.

Nordisk Råd

A 1557/kultur

Fremlagt af:
Kultur- og
Uddannelsesudvalget

J.nr. 12-00090-2

Med udgangspunkt i de tre Same-parlamerter etableredes Samisk Parlamentarisk Råd (SPR); Sametinget i år 2000. De russiske samere indgår som observatører. Rådets overordnede mål er at styrke det grænseløse samarbejde mellem samerne og tale deres interesser internationalt set og med een fælles stemme. En af Sametingets lovfæstede opgaver er at lede det samiske sprogsamarbejde.

I Finland kan elever, der har f.eks. samisk og romani som modersmål få undervisning i disse sprog. Siden 1992 har samisk været officielt sprog i visse kommuner i det nordlige Finland. Samerne skal have ret til at tale og skrive samisk når de er i kontakt med myndigheder, f.eks. domstolene. Skilte og opslag skal foruden finsk tekst også have en samisk tekst.

I 2010 nedsatte det finske Undervisnings- og Kulturministerium en arbejdsgruppe der skulle stå for en revitalisering af de samiske sprog i Finland. Arbejdsgruppens forslag blev afleveret til undervisningsminister Jukka Gustafsson og kultur- og idrætsminister Paavo Arhinmäki i marts 2012. Ministrene kommenterer, at bevaring af de samiske sprog er et vigtigt nationalt projekt, som indgår i regeringsgrundlaget. Således kan der peges på en række initiativer spredt rundt i Norden, der er rettet mod de sprog, der tales af få borgere.

Samtidig skal det understreges, som det også er beskrevet i det finske initiativ, at samtlige samiske sprog, som tales i Finland forsat er truede og sprogenes overlevelse er dermed i fare. Herunder er skoltsamisk og enaresamisk alvorligt truede sprog. Den finske arbejdsgruppe inden for programmet anser, at en af de største udfordringer er at sikre tilstrækkelig undervisning i samisk for elever i skolerne. Samernes fraflytning fra deres lokalområder har medført, at de omgivelser, hvor samisk anvendes naturligt lider under en affolkning. Yderligere er der mangel på kompetente fagpersoner som har tilstrækkelige kompetencer inden for de samiske sprog.

3. Høring

Kultur- og Uddannelsesudvalget har været i dialog med blandt andet sprogsekretariatet i Grønland og Universitetet i Tromsø omkring udformning af tekst og indhold til betænkningen.

4. Udvalgets synspunkter

Kultur- og Uddannelsesudvalget vil pege på en række udfordringer i forbindelse med videreudviklingen af de sprog der tales af få borgere i Norden. Der kan peges på et behov for yderligere samarbejde omkring universelle IKT-politikker og hermed brugen af sprogteknologi til at sikre overlevelse og fortsat udvikling for de sprog, der tales i Arktis. Det gælder tillige for det islandske sprog. Videre er udvikling, udveksling og finansie-

ring af læremidler, herunder arbejdet med en form for oversigt eller fællesnordisk database over læremidler bare nogle af udfordringer, der kan peges på i det fremtidige sprogsamarbejde.

Nordisk Råd

Kultur- og Uddannelsesudvalget mener, at udviklingen af og støtte til sprogteknologi er helt afgørende i samarbejdet i Arktis. Sprogteknologi er en tværvideenskabelig disciplin, som omfatter udvikling af dataprogrammer med henblik på at kunne analysere og generere menneskelig sprog, f.eks. grønlandsk eller samisk. Sprogteknologi bygger blandt andet på viden inden for informationsteknologi, lingvistik, kunstig intelligens, fonetik og kognitiv psykologi. Sprogteknologi bliver sædvanligvis inddelt i to hovedområder: datalingvistik og tale-teknologi.

A 1557/kultur

Fremlagt af:
Kultur- og
Uddannelsesudvalget

J.nr. 12-00090-2

Sprogdeklarationen nævner eksplicit sprogforståelse og sprogkundskab som specifikke indsatsområder, herunder at internordiske ordbøger i papirform og elektronisk form bør udarbejdes og at maskinoversættelsesprogrammer for Nordens samfundsberende sprog og programmer til søgning i nordiske databaser bør udvikles. Udvalget mener disse hensigter bør følges yderligere op, ikke mindst for de sprog, der tales af de oprindelige folk i Arktis.

I forbindelse med de nordiske landes statslige IKT-politikker, herunder mere specifikt informationsteknologi og sprogteknologi, kan disse være meget relevante værktøjer i sprogsamarbejdet. Særligt i Arktis kan det være hensigtsmæssigt at gøre brug af sprogteknologier blandt andet i kraft af de store afstande, der findes i disse områder. Sprogteknologier kan tillige gøre arbejdet for f.eks. sprogarbejdere og sprogbrugere lettere og hurtigere. Korrekturværktøj vil gøre det nemmere at finde skrivefejl. Elektroniske korpus vil gøre det hurtigere at skrive ordbøger og være et hjælpemiddel for tolke. Maskinoversættelse mellem de forskellige sprog (f.eks. nordsamisk til lulesamisk) vil gøre det nemmere at producere lærebøger. Maskinoversættelse fra samisk til norsk/svensk vil gøre det muligt at anvende samisk som administrationsprog i flere sammenhænge. På grønlandsk vil oversættelsesværktøjer mellem grønlandsk og dansk skabe muligheder for den store andel af den grønlandske befolkning, der i dag reelt er afskåret fra store dele af informationsstrømmen, fordi de ikke behersker dansk og/eller engelsk i tilstrækkeligt omfang. Med disse værktøjer vil man kunne forbedre de grønlandsk sprogede søgemuligheder i informationsdatabaser og på nettet generelt set.

Som et eksempel på et sprogteknologisk projekt kan nævnes projektet *Divvun*. *Divvun* er et sprogteknologiprojekt etableret i 2004 i et samarbejde mellem Sametinget, Kunnskapsdepartementet i Norge og daværende Kommunal- og regionaldepartementet i Norge. *Divvun* blev fra juli 2011 overført til Tromsø universitet. *Divvun* har i projektperioden frem til og med 2010 udviklet stavekontrol og korrekturværktøj for nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. *Divvun* har også udviklet pædagogisk software. *Divvuns* produkter kan downloades gratis fra nettet, således at alle kan drage nytte af disse sprogteknologiske værktøjer.

Siden 2000 har der desuden været samarbejde mellem Grønlandsk sprogteknologi og *Divvun*-projektet, der påtog sig værtskabet for det grønlandske udviklingsarbejde. Ifølge sprogsekretariatet i Grønland er *Divvun* og deres sprogteknologiske specialister og *Divvuns* bagland i form af Tromsøs store IT-afdeling og solide datakraft meget vigtige for udviklingen og driften af den grønlandske sprogteknologi. Med støtten fra Tromsø kunne Grønland allerede i efteråret 2006 præsentere den første grønlandske automat og dens implementering som stavekontrollen *Kukkunijaaat*. Finansieringen har skabt problemer, men siden 2011 har der været finansiering fra den danske Velux-fond.

De redskaber grønlandsk sprogteknologi har udviklet er bl.a. en ordanaly-sator, en ordgenerator og begyndelsen af en egentlig sætningsparser, den såkaldte "*Live analysis*". Yderligere den leksikalske base, *Katersat*, er alle-rede i sin nuværende form den største leksikalske grønlandske ressource nogensinde med sine mere end 150.000 leksemer. Med samkøringen med den danske Framenet vil *Katersat* dels umiddelbart vokse 10-20 % især i de danske og engelske ækvivalenter og vil derudover blive tilført helt nye funktionaliteter på alle tre sprog.

Men fremover vil der alligevel være hårdt brug for hjælp af sprogteknologi inden for blandt andet følgende; Terminologi på næsten alle samfundsom-råder, modersmålsfaget i skolen, Grønlandsk som fremmedsprog, Tolkning og oversættelse, Grønlandsk "hipification" (SMS-ordbøger og lignende), udbygget skrivehjælp og maskinoversættelse.

Kultur- og Uddannelsesudvalget opfordrer derfor til, at de nordiske rege-ringer kortlægger og koordinerer projekter og samarbejder, der måtte fin-des i Norden og i Arktis overordnet set, som inddrager IKT ikke mindst i forhold til sprog der tales af få borgere som f.eks. de oprindelige folk med henblik på at skabe overblik, kortlægge og samle viden for at sikre, at der sker en optimal udveksling af netværk og synergier i forhold til udvikling og gennemførelse af projekter i Arktis, hvori sprogteknologi indgår.

Særligt bør det undersøges hvorvidt universitetsmiljøer kunne indgå i samarbejdet. Eksempelvis har universitetet i Tromsø udviklet kompetence for dokumentation og bevaring af sprog, der tales af få samt udvikling af moderne teknologiske hjælpemidler for sprogudvikling.

I universitetet i Tromsø findes Senter for samisk språkteknologi (Giella-tekno) ved Institutt for språkvitenkap, og centeret har som mål at lave grammatikbaseret sprogteknologi for samisk og andre nordlige sprog. Blandt værktøjerne som er udviklet er: *Åarjelsaemien-daaroen digibaag-koeh*, en digital ordbog sørsamisk-norsk, der blev lanceret i februar 2010 i et samarbejde mellem *Divvun* og *Giellatekno*.

OAHPA! er et andet interaktivt sproglæringsprogram lavet for nordsamisk, med norsk og finsk som hjælpesprog. I løbet af 2011 bliver flere af del-programmene tilgængelige på sørsamisk, med norsk, svensk og nordsa-misk som hjælpesprog. Senter for samisk språkteknologi (Giellatekno) startede som prosjekt ved UiT i 2004 og blev permanent fra 2008. Centeret har et nært samarbejde med *Divvun*.

Der kan således allerede identificeres samarbejder mellem forskellige ak-tører og projekter, f.eks. *Divvun*, Senter for samisk sprogteknologi og Grønlandsk sprogteknologi, hvor Universitet i Tromsø spiller en central rolle.

Med sigte på at gøre sprogene tilgængelige på en effektiv og brugervenlig måde vil Kultur- og Uddannelsesudvalget i Nordisk Råd opfordre til, at de nordiske regeringer, i samarbejde med øvrige arktiske aktører, koordine-rer projekter og programmer med henblik på, at der bliver udviklet en fælles digital infrastruktur for sprog, der tales af de oprindelige folk i nordområdene, også med vægt på små sprog i Nordvest-Rusland.

På baggrund heraf bør det være en målsætning for alle de nordiske rege-ringer, at al udvikling inden for IKT i offentlig sektor skal bygge på prin-cippet om universel udformning og tilgængelighed. Det bør sikres, at alle har mulighed og motivation til at kunne nyttiggøre sig inden for teknologi og nye tjenester på den bedst mulige måde.

I forhold til finansieringen af disse initiativer har det vist sig, at det kan blive sværere for f.eks. samiske og grønlandske projekter at søge støtte.

Nordisk Råd

A 1557/kultur

Fremlagt af:
Kultur- og
Uddannelsesudvalget

J.nr. 12-00090-2

Senest er prioriteringerne og mulighederne efter moderniseringen af Nordplus-programmet ændret så de ikke længere eksplicit er rettet mod denne type sprogprojekter, hvorfor det kan være svært for ansøgerne at opnå støtte til projekter. Umiddelbart kan det være svært at finde alternative nordiske støttemuligheder. Derfor bør fremtidige nordiske støttemuligheder sikres for sprogene i Arktis.

Nordisk Råd

A 1557/kultur

Fremlagt af:
Kultur- og
Uddannelsesudvalget

J.nr. 12-00090-2

Set i en uddannelsesmæssig sammenhæng, der kan sikre at samisk og grønlandsk talende borgere opnår kompetence og faglighed til både grundlæggende og videregående uddannelse, mener Kultur- og Uddannelsesudvalget, at der burde udarbejdes en fælles nordisk database eller oversigt over produktionen og brugen af læremidler og undervisningsmaterialer inden for de sprog, der tales af få. Undersøgelser og studier viser, at først når de basale færdigheder er opnået i modersmålet vil elever/børn og unge være i stand til at lære og opnå basale færdigheder inden for et eller flere fremmesprog. Derfor er det helt nødvendigt, at man også skaber bedre vilkår for de sprog der tales af få således at undervisnings- og læremiddel tilbuddene gøres endnu bedre.

F.eks. har Sametinget udarbejdet en strategiplan for læremiddeludvikling 2009-2012, hvor der er blevet peget på en række udfordringer, som også i flere sammenhænge kan siges at være relevante i forhold til en grønlandsk-sproglig kontekst:

- særlig mangel på lærebogsforfattere og oversættere for lærebøger
- mangel på terminologi i enkelte fag
- elever har ikke tilgang til eksisterende læremidler
- ikke samlet oversigt over eksisterende materiale.

I Sametingets strategi peges på følgende løsningsforslag:

- styrke stipendieordninger for højere uddannelse i de samiske sprog
- bidrage til at styrke forskning og udviklingsarbejde
- bidrage til etablering af en digital database med frit tilgængeligt materiale for brug i læremiddeludvikling
- udvikle en søgebar læremiddelportal, hvor alle læremidler kan præsenteres.

Desuden bør det overvejes om fjernundervisning/e-learning i højere grad kan indgå i undervisningssammenhænge og understøtte brugen og udvekslingen af relevante læremidler.

Disse tiltag kunne være med til at sikre en bedre tilgang til nødvendige og relevante læremidler inden for de sprog, der tales af få borgere i Arktis.

Videre kan nævnes, at fremmedsprogsundervisningen i grønlandsk sammenhæng trænger til yderligere støtte. I selve Grønland drejer det sig først og fremmest om dansk som fremmedsprog for grønlandsktalende elever, men også engelsk, som jo ikke høres meget i den grønlandske dagligdag, og dermed ikke har nogen naturlig plads i elevernes bevidsthed, behøver støtte. Desuden er der grønlandsk som fremmedsprog, der har det meget vanskeligt. Som nævnt, er der endnu næsten ikke udannet grønlandske fagfolk, der kan udvikle og vedligeholde dette relativt nye fag og specielt for personer, der interesserer sig for grønlandsk, men ikke bor i Grønland, er det stort set umuligt at finde tilbud om vejledning i sproget. Teknologiske løsninger kunne medvirke til at afhjælpe store savn i alle disse sammenhænge, herunder

- Tilvejebringelse af grønlandsk sprogede søgemuligheder i informationsbaser vil skabe muligheder for den store andel af den grønlandske befolkning, der i dag reelt er afskåret fra store dele

af informationsstrømmen, fordi de ikke behersker dansk og/eller engelsk

- Virkeliggørelsen af lydaserede grænseflader og funktionaliteter mellem bruger og maskine fx mellem grønlandsk og dansk/engelsk
- Sprogteknologi i bredest mulig betydning er ønskeligt også ud over de her særligt nævnte områder.

De nordiske regeringer opfordres til at igangsætte et bredt samarbejde omkring implementering af kørende programmer og brugergrænseflader, der kunne være egnede til brug i de relevante områder i Arktis og opfordres desuden til, at der igangsættes en udvikling af nye programmer og at moduler til eksisterende programmer videreudvikles således at de sprog i Arktis, der tales af få sikres en rolle og medvirken i disse IKT-baserede programmer.

5. Konklusion

Kultur- og Uddannelsesudvalget finder det vigtigt, at også befolkninger i Arktis skal have mulighed for at styrke deres sproglige kompetencer, hvad enten det drejer sig om grønlandsk eller de samiske sprog. Ved at igangsætte nye fælles nordiske/arktiske initiativer inden for sprogteknologi i relation til de sprog, der tales af få borgere kan de nordiske regeringer sikre, at hensigter og intentioner inden for Sprogdeklarationen følges op bedst muligt. Yderligere opfordres til, at dette koordineres med Arktisk råd og andre relevante cirkumpolare aktører for derved at opnå mere effektive samarbejder og synergier. Ved at undersøge og kortlægge mulighederne for fælles netværk og platforme kunne enkeltprojekter og ressourcer samles i større netværk og større samarbejder, hvorved denne synergi forbedres. De nordiske regeringer bør gå forrest i denne sammenhæng, ikke mindst set i lyset af Sprogdeklarationen, der siger at "Norden anses for at være en foregangsregion inden for sprogsprogs spørgsmål. Det nordiske sprogfællesskab præges af borgernes stræben efter at forstå og respektere hinandens modersmål. Det nordiske sprogsamarbejde er demokratisk og åbent over for nye indsigter, og i de centrale områder er det offentligt finansieret".

Nordisk Råd

A 1557/kultur

Fremlagt af:
Kultur- og
Uddannelsesudvalget

J.nr. 12-00090-2

På baggrund af ovenstående foreslår Kultur- og Uddannelsesudvalget, at

Nordisk Råd rekommanderer Nordisk Ministerråd,

at de sprog - grønlandsk i Grønland og samisk i Finland, Norge og Sverige - som den oprindelige befolkning i den nordiske del af Arktis bruger, og som i "Deklaration om nordisk sprogpolitik" (Sprogdeklarationen) er nævnt som Nordens samfunds bærende sprog, i årene 2013-2018 følges op i henhold til Sprogdeklarationens hensigter/intentioner og under hensyntagen til de synspunkter som beskrives i dette forslag

at arbejdet "Assessing, Monitoring, and Promoting Arctic Indigenous Languages" under Arktisk Råd følges og koordineres med de nordiske initiativer, og at det vurderes om, og eventuelt på, hvilken måde de nordiske lande kan iværksætte tiltag, som både understøtter Sprogdeklarationen og eventuelle anbefalinger fra Arktisk Råd

Nordisk Råd

A 1557/kultur

Fremlagt af:
Kultur- og
Uddannelsesudvalget

J.nr. 12-00090-2

Reykjavik den 22. marts 2012

Árni Þór Sigurðsson (VG), formand
Göran Montan (M)
Hans Frode Kielland Asmyhr (FrP)
Hilde Magnusson (A)
Høgne Hoydal (T)

Maria Tolppanen (saf)
Olemic Thommessen (H)
Peter Johnsson (S)
Sinuhe Wallinheimo (saml)
Sjúrdur Skaale (JF)
Tuula Peltonen (sd)